

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΑΛΕΞΗΣ
ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Ενα νέο μυθιστόρημα
και μια άλλη ματιά
στην Ελλάδα

ΣΕΛ. 4-5

Αλέξης Πανσέληνος

«Με παρακίνησαν η νοσταλγία και η κακοδαιμονία του τόπου»

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ
Ελαφρά ελληνικά τραγούδια

Εκδόσεις
Μεταίχμιο, 2018,
σελ. 328,
τιμή 15,50 ευρώ

Ο συγγραφέας μιλάει στο «Βήμα» για το νέο του μυθιστόρημα **«Ελαφρά ελληνικά τραγούδια»**, μια πολυφωνική τοιχογραφία της Αθήνας στις αρχές της δεκαετίας του 1950. **Εξηγεί για ποιους λόγους επέστρεψε στα παιδικά του χρόνια και σχολιάζει την πολιτική επικαιρότητα**

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ **ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ**

Ο Αλέξης Πανσέληνος είναι παθιασμένος με την κλασική μουσική. Στην αρχή φιλοδοξούσε να γίνει μουσικός. Στο τέλος έγινε ένας μελωδικός συγγραφέας. Δεν αναφερόμαστε μόνο στους έντεχνους ήχους των άλλων, που πάντα υπάρχουν και πάντα ακούγονται στα βιβλία του, αλλά και στον δικό του λογοτεχνικό τρόπο, στον χειρισμό της ελληνικής γλώσσας, το ύφος του. Το νέο του μυθιστόρημα – ένα πανόραμα ή ένα ψηφιδωτό της δεκαετίας του 1950, όπως το δει κανείς – φέρει τον τίτλο **«Ελαφρά ελληνικά τραγούδια»** και φαίνεται να σηματοδοτεί το απόγειο της ύστερης μαστορικής του. Είναι ένα έργο απείρητο και απολαυστικό, το έργο ενός ώριμου συγγραφέα που έχει μια υψηλή συναίσθηση για το τι μπορεί να κάνει και τι κάνει εν τέλει με τις λέξεις. «Ο τίτλος του βιβλίου προέκυψε από τα έντονα ακούσματα που είχα, εκείνη την εποχή, απ' το ραδιόφωνο. Τα τραγούδια αυτά έχουν ένα πολύ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: σε αντίθεση με την εποχή τους που υπήρξε μαύρη, αυτά είναι φωτεινά και ζωηρά, καμιά φορά τα λόγια τους είναι σαχλά, ενίοτε και βλακώδη. Όμως όλοι αυτοί οι νοτιοαμερικανικοί ρυθμοί, οι σάμπες και οι ρούμπες, τα ταγκό ή ακόμα και τα βαλσάκια, οι στίχοι για έρωτες και για εξωτικά νησιά, αποτυπώνουν ουσιαστικά την αγωνιώδη προσπάθεια των ανθρώπων να ξεφύγουν τότε απ' το σκοτάδι που τους κύκλωνε. Μια τάση φυγής στη χαρά, στην ελπίδα, στο γλέντι, σε ό,τι δηλαδή έλειψε τρομερά στον κόσμο ύστερα από μια πολυετή περιπέτεια, σκεφτείτε την ταλαιπωρία, από τη δικτατορία του Μεταξά ως το επίσημο τέλος της εμφύλιας σύρραξης» υπογράμμισε μιλώντας προς «Το Βήμα» ο Αλέξης Πανσέληνος.

Η εποχή της ανάρρωσης

Ο ίδιος αναπλάθει επιδέξια «μια εποχή δύσκολης ανάρρωσης ενός κόσμου που μάτωσε». Πιο συγκεκριμένα, καταπιάνεται με μια σύντομη αλλά μεταβατική περίοδο (1950-1953) τοποθετώντας στο επίκεντρο της δράσης την Αθήνα, καθώς ολόκληρη η Ελλάδα πασχίζει να συνέλθει έπειτα από μια συντριπτική δεκαετία που περιελάμβανε και Κατοχή και εμφύλιο πόλεμο.

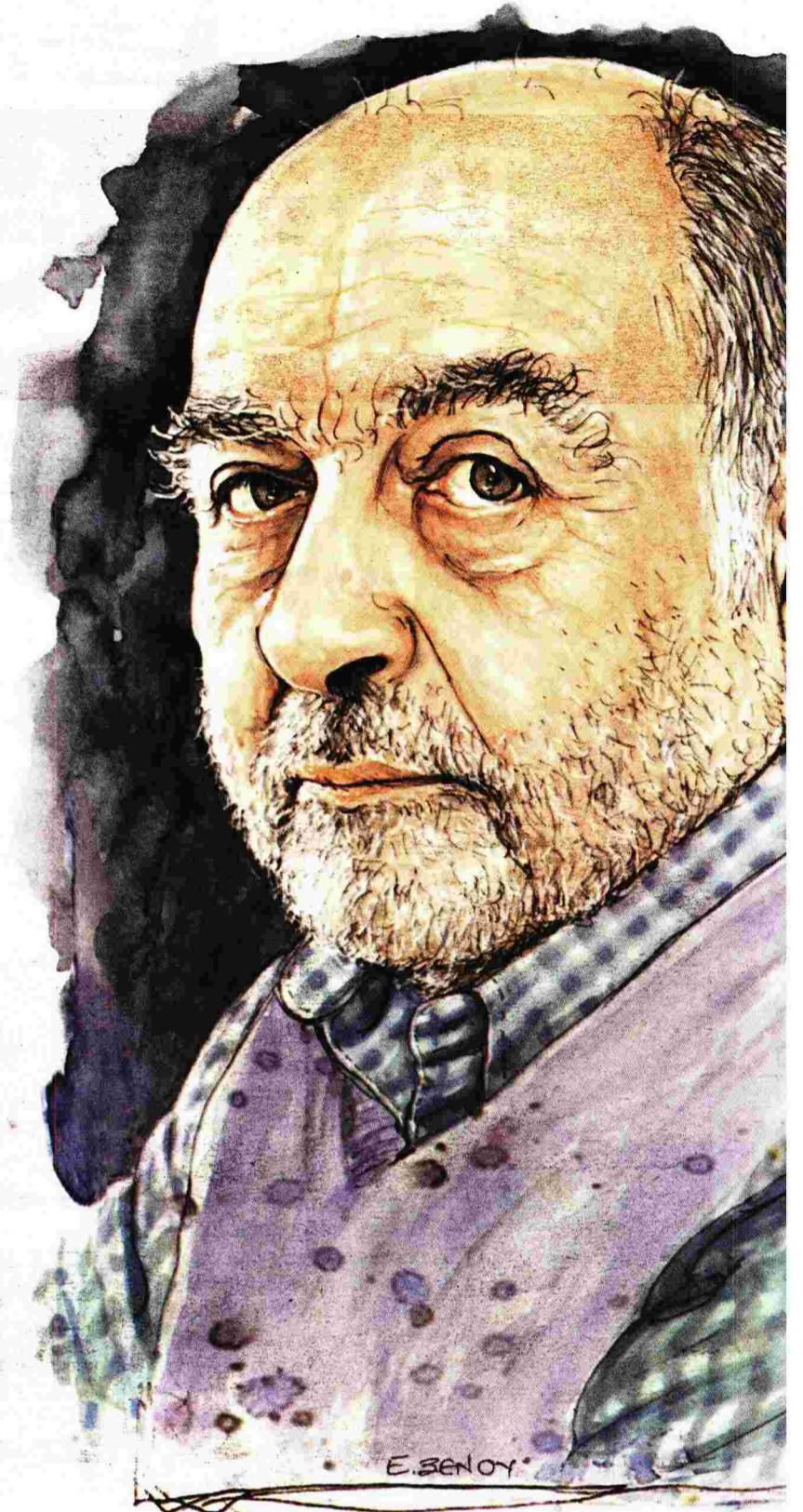
Οι πολιτικές συνωμοσίες συνυπάρχουν, εν προκειμένω, με τις καταδικασμένες σχέσεις και οι εκτελέσεις με τα καλλιστεία. Τούτο βέβαια δεν αφορά μόνο τον μυθιστορηματικό καμβά αλλά – εξυπακούεται – και την ιστορική πραγματικότητα. Η καλή

λογοτεχνία όμως – κάτι που δεν πρέπει να ξεχνάμε – έχει πιο σύνθετα κίνητρα.

«*Η επιστροφή μου στη δεκαετία του 1950 ήταν μια ανάγκη και έχει δύο βασικές εξηγήσεις. Η μία είναι η μεγάλη νοσταλγία που με έχει πιάσει για την παιδική μου ηλικία. Την εποχή που διαδραματίζεται το βιβλίο εγώ ήμουν, as πούμε, δέκα χρόνων. Οι μνήμες που διατηρώ από τότε είναι οπτικές. Ήταν η εποχή που πρωτόνοιξα τα μάτια μου στον κόσμο, εγώ τη θυμάμαι σαν μια εποχή των θαυμάτων, όλα γύρω μου φαινόταν εκπληκτικά και γοητευτικά, και θα ήταν αδιανόητο, τότε, να είναι αλλιώς. Η αντίληψη ενός μικρού παιδιού όμως δεν μπορεί να εξαντλήσει την ιστορική πραγματικότητα. Με την κατοπινή γνώση λοιπόν ξέρω πλέον καλά ότι τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Είχαμε φυλακές και εξορίες, και πέραν αυτών είχαμε – αυτά τα θυμάμαι πολύ καλά – σε κάθε γωνιά κι από έναν ήπιάνο, ανάητρο πολέμου συνήθως, είχαμε ανθρώπους τυφλούς, ανθρώπους με δεκανίκια, είχαμε έναν λαό φτωχό και στερημένο, με κουπόνια το ψωμί και το λάδι, ρούχα μπαλωμένα, παπούτσια με πέταλα στις σόλες για να μη φθείρονται η μύτη και το τακούνι, είχαμε δηλαδή την αληθινή εικόνα του τόπου, την εικόνα μιας εξαθλιωμένης χώρας. Από την άλλη μεριά, τώρα σκέφτομαι ότι η σημερινή κατάσταση της Ελλάδας έχει τις ρίζες της εκεί, δηλαδή στο τέλος του εμφυλίου πολέμου, στο τι θα μπορούσε να έχει γίνει αλλά δεν έγινε. Αυτό που δεν έγινε ήταν η σωστή διαχείριση της επικράτησης από τη νικήτρια πλευρά, η οποία συνέχισε με ρεβανσισμό και με φοβικά σύνδρομα απέναντι στους ηττημένους κομμουνιστές. Εν πάση περιπτώσει, όλο αυτό έδωσε μέσα μου προς την απεικόνιση εκείνης της εποχής, την οποία προσπαθώ να ξαναζωντανέψω. Και το στοίχημα που έβαλα με τον εαυτό μου ήταν να μην καταφύγω σε αρχαία αλλά να ανταγωνιστώ την αμεσότητα των ντοκουμέντων, ήθελα όλο αυτό να το φτιάξω εγώ με τη φαντασία μου, να είναι τελείως φανταστικό αλλά και τελείως αληθινό όσον αφορά την ουσία της εποχής και την ατμόσφαιρά της». Και ομολογουμένως το κατάφερε.*

Αλληλένδετες ιστορίες

Οι ιστορίες που αφηγείται ο Αλέξης Πανσέληνος είναι κάμπουσες και αλληλένδετες. Τα πρόσωπα είναι πολλά. Κεντρικός ήρωας δεν υπάρχει. Υπάρχουν σημαντικοί χαρακτήρες που επανέρχονται και ορισμένοι δευτερεύοντες που βοηθούν καθοριστικά τον συγγραφέα να υφάνει έναν ενιαίο ιστό που, ασφαλώς, δεν είναι γραμμικός, δεν έχει αρχή, μέση και τέλος.

«Αλλάξα και πάλι την τεχνική μου, εμένα μου αρέσει να αλλάζω τους τρόπους μου. Αλλάξα και ύφος και γλώσσα, και στυλ μπορώ να πω. Και επιλέγω να δω αποσπασματικά αυτό το πλήθος που κινείται εκεί μέσα, λέγοντας όσο μπορούσα τις ξεχωριστές ιστορίες του. Δεν γράφω όμως για τα πάντα – δεν αναφέρονται, λ.χ., οι μεγάλες διαδηλώσεις για το Κυπριακό. Γράφω πρωτίτως για αυτά που θυμάμαι. Θυμάμαι, as πούμε, πολύ καλά την ατμόσφαιρα όταν εκτελέστηκε ο Μπελογιάννης, τον πάγο που έπεσε στους δικούς μου, θυμάμαι επίσης καλά τον Γιάννη Ρίσο που μας επισκέφθηκε μετά την εξορία. Διατηρώ όμως επίτηδες ένα ύφος παιγνιώδες με σκοπό να αλαφρύνω κάπως τη βαριά σκιά της εποχής».

Βιώματα στη μυθοπλασία

Μοιραία ο Αλέξης Πανσέληνος αυτοβιογραφείται κιόλας, εν μέρει τουλάχιστον, περνώντας τα βιώματά του στη μυθοπλασία με τρόπο αρμονικό.

«Ασφαλώς έχω πάρει πολλά στοιχεία από τη ζωή μου. Οι σκηνές με τα παιδιά είναι βιωματικές. Πλην της πονηρής ιστορίας με την υπηρέτρια, που ήταν μάλλον μια φαντασίωση που δεν βρήκε διέξοδο... Επανέρχομαι όμως στο σπίτι μου, στην

οδό Γεωργίου Γενναδίου, στη γεγονιά που γεννήθηκα και μεγάλωσα, τον παράδεισό μου, το δικό μου Κομπρέ, για να θυμηθώ και τον Προυστ. Ο θείος Μιχάλης, λ.χ., βασίζεται σε ένα πραγματικό πρόσωπο. Εκείνος δεν πήγε στο Πόλεμο της Κορέας. Εγώ και τον στέλνω εκεί και τον σκοτώνω στο μυθιστόρημα... Υπάρχουν όμως και εντελώς επινοημένα πρόσωπα, λ.χ., ο πλούσιος συντηρητικός οικογενειάρχης Πέλος Μπυρδιμήρης, ο χαλβαδοβιομήχανος, που δεν θέλει τα πολλά πάρε-δώσε με την αριστερή οικογένεια του Πέτρου Ρώτα, δικηγόρου, διανοούμενου και κατόπιν πολιτικού». Ο τελευταίος είναι ο πατέρας του μικρού Στάθη στο βιβλίο, του ίδιου του συγγραφέα δηλαδή, είναι ο Ασθμάκης Πανσέληνος (1903-1984).

Δύο προκλήσεις

«Αυτό είναι το υλικό που βρήκα έτοιμο και μπορούσα να χρησιμοποιήσω με άνεση» σημείωσε ο Αλέξης Πανσέληνος συγκινημένος. «Βέβαια, αναφέρομαι ευθέως και σε κάποιους συντηρητικούς συγγραφείς, όπως ο Τερζάκης ή ο Μυριβήλης, τους οποίους περιποιούμαι καταλλήλως στο βιβλίο» προσέθεσε ο ίδιος περιπαικτικά.

«Ήταν ένα βιβλίο που το έγραφα με πάρα πολύ φόβο και αγωνία για το τι θα έβγαζε

**«Πάλεψα με
δύο προκλήσεις:
έπρεπε και να
ανακαλέσω
πιστά την εποχή,
ακόμα και στις
λεπτομέρειές της,
και να τη φανταστώ
ΕΚ ΝΕΟΥ»**

κόπτας και φαντασίας, που αλλάζει κι αυτό τις όψεις του, τότε γίνεται το ένα και τότε ' άλλο, και είναι σαν να κινεί αυτό τα νήματα ενός θιάσου από μαριονέτες». Μέσω αυτού του παράξενου χαρακτήρα – που μοιάζει με κάποιον πολύσημο κατάσκοπο, μ' έναν διπλό πράκτορα φέρ' ειπείν – εμφανίζεται και ο Μπαρμπα-Γιάννης (ο Σκαρίμπας) στη Χαλκίδα.

Εκδικητικό όνειρο

Στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου, οι κακοί εξοντώνονται με συνοπτικές διαδικασίες. «Το φινάλε του βιβλίου αγγίζει για τα όρια ενός εκδικητικού ονείρου που είναι ολίγον αιματηρό κι αυτό. Συντελείται στη μυθολογία ό,τι δεν συνέβη στην πραγματικότητα. Όσοι συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς και οι μαυραγορίτες λαμβάνουν αυτό που ενδεχομένως θα έπρεπε να είχαν λάβει. Σε κάθε περίπτωση πάντως, έτσι ολοκληρώνεται η δική μου σύλληψη για την εποχή εκείνη. Κι όταν λέω ότι, εν πολλοίς, εκεί οφείλεται η κακοδαιμονία των επόμενων δεκαετιών, μέχρι και τις μέρες μας, εννοώ αυτή την τιμωρία και τη δικαιοσύνη που δεν αποδόθηκαν».

Τα «Ελαφρά ελληνικά τραγούδια» άρχισαν να γράφονται στα τέλη του 2016 και ολοκληρώθηκαν σχετικά πρόσφατα. «Επί κυβερνώσας Αριστεράς δηλαδή» επισημάναμε τότε στον Αλέξη Πανσέλινο.

«Η κυβερνώσα Αριστερά, στην οποία αναφέρατε, μπορεί να φαντάζεται ότι είναι Αριστερά αλλά νομίζω ότι πρόκειται απλώς για ανθρώπους που, έχοντας μια σύγχυση και διάφορες ιδεολογικές ποικιλίες στο μυαλό τους, χρειάστηκε ξαφνικά να κυβερνήσουν, σε μια περίοδο μάλιστα που πλέον έχει ξεφύγει απ' τα χέρια των πολιτικών η άσκηση της εξουσίας, κι αυτό ισχύει διεθνώς. Σήμερα, πρέπει να το αναγνωρίσουμε αυτό, κυβερνούν τα περίφημα funds και οι τράπεζες, αυτές υπαγορεύουν, οι κυβερνήσεις είναι απλώς τα εκτελεστικά όργανα. Αυτή η κυβερνώσα Αριστερά, αφού θεώρησε ότι μπορεί να κάνει κι αλλιώς, έκανε αυτό που της είπαν, και το έκανε επειδή κατάλαβε ότι μόνο έτσι θα μπορούσε να επιβιώσει. Ενδεχομένως το έκανε με χειρότερο τρόπο απ' ό,τι θα το έκανε μια άλλη, μη αριστερή κυβέρνηση, χωρίς δηλαδή να έχει την τεχνολογία και έχοντας άγνοια για το πώς πραγματικά παίζεται το παιχνίδι. Ειδικά ο Πρωθυπουργός της χώρας είναι ένα πρόσωπο πάρα πολύ αμφιλεγόμενο όσον αφορά και την κατάρτιση και τη σοβαρότητά του και το πολιτικό του ταλέντο. Τα δείγματα που έχει δώσει μέχρι στιγμής δεν έχουν πουθενά θετικό πρόσημο. Έχει απογοητεύσει, νομίζω, ακόμα και τους πιο φανατικούς υποστηρικτές του».

στο τέλος. Και πάλεψα με δύο προκλήσεις: έπρεπε και να ανακαλέσω πιστά την εποχή, ακόμα και στις λεπτομέρειές της, και να τη φανταστώ εκ νέου. Διότι θέλησα να δημιουργήσω ένα πλήθος επινοημένων χαρακτήρων που με τη σειρά τους όμως θα χαρακτήριζαν κι ένα πλήθος ετερόκλητων ανθρώπων οι οποίοι υπήρξαν με σάρκα και οστά. Έχουμε δηλαδή τους δεξιούς, τους αριστερούς, τους ενδιάμεσους, αυτούς δηλαδή που δεν πήγαν πουθενά, αυτούς που πήγαν παντού, έχουμε τους κυβερνώντες που άλλαξαν με απίστευτη ταχύτητα, έχουμε τους έγκλειστους, έχουμε τον υπόκοσμο, έχουμε και τα λαϊκά μαγαζιά, όπως η "Τριάντα" του Χειλά, όπου ο κόσμος πήγαινε και διασκεδάζε, όταν ακόμα δεν τα είχε ανακαλύψει ο Χατζιδάκις».

Παρακολουθούμε επίσης, μεταξύ άλλων πολλών, τη δράση του αμφιλεγόμενου Νεκταρίου που είχε υπάρξει μέλος της ΟΠΛΑ. «Αυτός είναι ο άνθρωπος που αλλάζει παρατάξεις και προσπαθεί να επιπλεύσει πάντοτε. Ο Νεκτάριος είναι μυθολογία καθαρή. Πλην όμως ξέρουμε τέτοιες αληθινές περιπτώσεις, ανθρώπους που το κάνανε αυτό». Υπάρχει όμως και ένας πρωτοπρόσωπος αφηγητής στο βιβλίο, «ένας μυστηριώδης τύπος, ελαφρώς δαιμονικός, με αλλόκοτη υπόσταση, ένα πλάσμα μεταξύ πραγματι-

Ερωτοτροπία με το κενό

Ο λόγος του ποιητή, ο λόγος του μεταφραστή και ο λόγος του πεζογράφου συναντιούνται στο καινούργιο βιβλίο του **Χάρη Βλαβιανού**

ΤΟΥ ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Με τι υλικά φτιάχνεται η ποίηση στον καιρό μας; Τι ακριβώς μεταφέρει ο καλλιτέχνης στο εργαστήριό του και με ποιον τρόπο πασχίζει να του δώσει σχήμα; Τι ρόλο παίζουν το συναίσθημα και η εμπειρία στην ποιητική γλώσσα και πώς ξεπηδούν και αποτυπώνονται στα τεχνάσματά της; Κι ακόμα, πώς επικοινωνεί η ποίηση με τις άλλες τέχνες, τι προσφέρει στο ιδίωμά τους και τι αντλεί από αυτές για να ενισχύσει το δικό της; Και πόση πάλι είναι τάχα η διάρκεια της ποίησης μέσα στον χρόνο, κατά πόσο μπορεί να περάσει αλώβητη από τον έναν αιώνα στον άλλο, καθώς και με ποια αποθέματα και εφόδια; Και επίσης τι έχει να πει στον αναγνώστη της, νεότερο ή παλαιότερο; Του μιλάει για τον έρωτα, τον κατήχη στα μυστικά της μορφιάς, τον ανακουφίζει από τον φόβο του επικείμενου τέλους; Και είναι δυνατόν σήμερα, όταν τα πάντα έχουν γκρεμιστεί αλλά και ανοικοδομηθεί (για να ριχτούν εν συνεχεία ξανά και ξανά, σ' έναν ατέρμονο κύκλο, από το βάθος τους), να απολαύσουμε όντως την ποίηση, να ανακαλύψουμε εξυπαρχής την αισθητική αγωγή και τη συγκινησιακή της δύναμη; Αυτά είναι τα ερωτήματα που επανέρχονται με επιμονή (από συλλογή σε συλλογή, από ποίημα σε ποίημα και από στίχο σε στίχο) στην τριανταπεντάχρονη ποιητική διαδρομή του Χάρη Βλαβιανού. Ερωτήματα που προκύπτουν εκ νέου στο καινούργιο βιβλίο του όπου συναντιούνται τρεις διαφορετικοί λόγοι: ο λόγος του ποιητή, ο λόγος του μεταφραστή (με μεταφράσεις ποιητών όπως ο Πάουντ, ο Οντεν, ο Ασμπερι, ο Χίνι ή ο Χιους) και ο λόγος του πεζογράφου (με σύντομες, σχεδόν τηλεγραφικές ιστορίες που κινούνται ανάμεσα στον αφορισμό

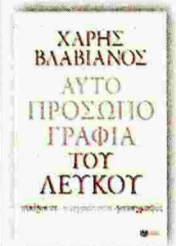
και το λογοτεχνικό ή ιστορικό και φιλοσοφικό ανέκδοτο).

Ο Βλαβιανός μπορεί να συνεχίζει στην *Αυτοπροσωπογραφία του λευκού* στον δρόμο τον οποίο χάραξε από νεανική ηλικία, αυτό όμως δεν σημαίνει πως ακολουθεί την πεπατημένη. Κάθε συνέχεια προϋποθέτει μια ρήξη ή ένα ρήγμα και το ρήγμα εν προκειμένω είναι η πιο έντονη (εντονότερη από οποιαδήποτε άλλη φορά) ερωτοτροπία με το κενό: το κενό του βίου και της τέχνης, το κενό του πένθους και του θανάτου, το κενό της μνήμης, το κενό ακόμα και της ίδιας της γραφής. Κι όλα αυτά χωρίς την παραμικρή διαστολή ή έξαρση, με ένα πεζολογικό και κατά τόπους δοκιμιακό (κάθε άλλο πάντως παρά αντιποιητικό) ύφος που συνταιριάζει τις εικόνες της καθημερινότητας και της τύρβης με την περιήγηση σε ένα αχανές πεδίο υψηλών καλλιτεχνικών έργων. Ο Βλαβιανός συνδυάζει εδώ τα πιο αντιθετικά μεταξύ τους στοιχεία: το βάρος με την ελαφρότητα, την ανάταση με τη μελαγχολία, την ανύψωση με τον καθοδικό κύκλο, την πύκνωση με το χάσμα, το κέρδος με την απώλεια, την ταυτοπροσωπία με την ετεροπροσωπία, την ετεροδιήγηση με την αυτοβιογραφία.

Δεν είναι σε ένα τέτοιο πλαίσιο τυχαίοι οι ποιητές που διαλέγει να μεταφράσει ο Έλληνας ποιητής: εμπληματικοί εκπρόσωποι των περιπετειών που έζησε η ποίηση κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα (από τις υψιπετείς, ρηξικέλευθες αποβλέψεις του μοντερνισμού στον σκεπτικισμό της μεταμοντέρνας αυτοαναφορικότητας), οι ποιητές αυτοί τον επηρέασαν βαθιά στο ξεκίνημα και στα πρώτα του βιβλία. Με τη διαφορά πως σήμερα δεν αποτελούν πλέον επιρροές αλλά ζωτικούς συνομιλητές του: συνομιλητές τους οποίους δεξιώνεται αριστοτεχνικά με την ατομική φωνή της ωριμότητάς του.

ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ
Αυτοπροσωπογραφία του λευκού. Ποήματα, στιγμιότυπα, μεταγραφές

Εκδόσεις Πατάκη, σελ. 183, τιμή 14,40 ευρώ

Ο συγγραφέας
Χάρης
Βλαβιανός

